

MÖRTÉNÉTI LAPOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőség iroda:
Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

I.

ADATOK MOLNÁR BORBÁLA Molnár Borbála Édes Gergelyhez. ÉLETÉHEZ.

Közlő: Abafi Lajos.

„Történeti Lapok“ I. évfolyam 24. sz. 367. lapján közölt életrajzi adatokat ezennel kiegészítem és újabb levelekkel toldom meg. Molnár Borbála versei „Molnár Borbára munkáji“ czim alatt jelentek meg két kötetben Kassán, 1793-ban; ezek — az akkori időkben ritka eset — 1795-ben Pesten második kiadást értek; 1797-ben Vácson nyomtatott „Egy nemes cselekedetnek leírása“ czimű művet. Ugyanez évben jelent meg Pesten: „Tsizi Istvánnak Molnár Borbárával az erkölts palérozását tárgyazó verses levelezései.“ Az id. h. említett művön kívül Kolozsvártt még a következő czimű műve is jelent meg: „Szerentsétlen indulat vagy Sarolta és Sándor, melyet versekbe szedett —. 1804. A ref. koll. betűivel 8r. 222. l.

Az alább közlendő hat levél Édes Gergelyhez volt intézve, kinek életrajzát a „Figyelő“ 1876. 11. és köv. számaiban tettem közzé. E levelekből sejthető, hogy köztük a viszony több mint költői rokonságon alapult. Molnár Borbála megjelent művei egyébiránt Édes Gergely kezein keresztül jutottak nyomdába s e derék nő szellemére nagy hatással volt Édes részvéte és őszinte becsülése, buzdítása.

Íme itt következnek a levelek.

Kedves Barátom!

Már két rendbeli leveleire nem válaszoltam ez okon, mivel mindkettőben rövid időre terminálta személyes látogatását, melyet elhiszem egyedül a lehetetlenség halasztott ennyire és úgy hiszem, hogy már az hamarabb nem is fog lenni aratási examentnél, ha az új munkáim kijönnének akkorára, magam is lemennék Patakra és ottan személyesen adnánk meg azon válaszokat, a melyeket eddig elmulattunk, de ha az el nem talál készülni, semmi dolgom nincs Patakon; a barátom verseit mostan haza küldöttem volna, de reménylem, nem lesz késő akkor is kézbe adni, én nagyon csudálkozom, hogy a mi levelezésünk ennyire megszűnt, igaz, nem panaszkodhatom a barátságos leveleknek szűk volta miatt, mivel megesik, hogy hatot is veszek egy héten, de azok én velem el nem felejtetik azt a barátomat, a ki legelőször keresett fel engem a szomorúságnak s feledékenységnek setét éjjelében és mintegy kényszerített, a barátságának édes érzései által serkentgetvén arra, hogy magamat a világ előtt is kimutassam és ne rejtsem örökre magammal együtt csekély munkáimat magánosságomban a komor bánatoknak fekete palástjával befedezve, hanem a feledékenységnek bényelő sirjából igyekezzek felkelni általa, általadván azt még a maradéknak is, hogy méltatlan nevem emlékezetben maradjon még a késői következőségénél is általa, az én

alávaló és csak könnypatakokat árasztó munkácskám ugyan reménységemen kívül oly kedvességet nyert, hogy kivévéu egy s két Zoilust majd minden érdemes emberek szerető karokkal ölelnek érette levelekben, sőt sokan messze földéről is eljönnek látogatásomra, csak az én szeretett kedves barátom láttatik arántam leghidegebbnek s feledékenyebbnek lenni, én pedig a minap is olyan végből indultam ki Kassáról, hogy kedves barátomat meglátogatom, de nagyon megcsalódtunk a bizodalunkban mind én, mind a Thuránszki urfiak gazdasszonya, mivel korántsem úgy volt a szíveség, a mint előre képzeltük, sőt ha tudtunk volna hova visszafordulni, hálásra se maradtunk volna meg Szalán, én előttem ugyan némely uri rendek valószínű színnel lefestették az ott való dolgokat, de mindaddig nem hittem, míg magam kárával nem tapasztaltam, de már az mind semmi, oda veszett a három Rénesem, a mit a szekeresnek fizettem, teljes életemben ez volt leghaszontalanabb költségem, arról panaszkodott Thuránszki ur, hogy az exemplarokat mostanig sem adhatta el, nekem pedig az a bajom, hogy hamar eladtam és a mostanig is meg nem szünt keresőknek nem tudok mit adni, de talám a mostani pátrónám nem fog az ilyekről panaszkodni, én kinevettem vele, mondván, uram ha száz esztendeig itt fog állani, még se sokan keresik ezért meg itten a Te—tes urat Szalán, hanem ha én nálam volna, rövid nap egy se maradna belőle, én ugyan, ha lehet, újra kinyomtattatom, rá is bízam T. Kovács uramra Kassán, nem tudom, ha megállja-é paroláját, igen ajánlotta magát végbe vitelére, mindezekkel magamat ezelőtt sokszor tapasztalt barátságában ajánlván vagyok és leszek kedves barátomnak S.-A.-Ujhely 24. maji holtig tisztelő barátnéja

MOLNÁR BORBÁLA.

Czím: A Nagy-Kenyisi Reform. Ecclesia Lelki Pásztorának T. Édes Gergely uramnak mint kedves barátomnak egész tisztelettel

N.-Kenyis.

II.

Molnár Borbála Édeshez.

Kedves Barátom!

Jól tudom, hogy eddig rossz kedvet okozott erántam hosszas hallgatásom k. barátom szívében: de ha az én körülállásomat meggondolja, szánakozást érdemlek inkább mint megvetetést. Ugyanis én azt napoként érzem, hogy a feles jótétemény által először önként való háládatosságra, de azután tartozó szolgálatra köteleztetik az ember — és a mit egy ideig háládatosságból cselekszünk, azt végre úgy várják meg tőlünk, mint tartozó köteletséget, sőt még sokkal többet is — elég az, hogy én szolgáló vagyok vagy annál is több: mivel egy szolgáló, ha a maga köteletségét véghez viszi, legalább mikor az asszonya alszik, magának is mozdíthat valamit; nekem pedig a sem lehet. Már most a grófné, hogy éjjel nappal vele legyek, az ágyamat is bévitette a maga házába; és így éjszaka se csinálhatok semmit. Egy levélíráshoz hozzá kezdek három négy vasárnap is, mivel csak épen akkor van templom előtt egy órám, már pedig tudja kedves barátom, hogy a gyermekeimnek csak kell irnom és így azon kis időt arra fordítom. Én ugyan mások előtt igen boldog vagyok! és magam se panaszkodhatom az élet nyomorúságai ellen; sőt ha boldogságnak lehet azt mondani, hogy az ember egyék, igyék és ülőhelyéből fel ne álljon egyébként, hanem ha egy munkát elvégez, azt tegye le és a másikat vegye elő és a kimért órákon olvasson össze mindent, a mit a fantasia szentnek tart. Az én grófném engem szeret, még jobban, mint kívánnám, és ez az oka, hogy azt kívánná, hogy soha rajta kívül mással még ne is beszélnek, épen úgy mint a gyanus vagy féltő férjfi, a ki szereti ugyan a feleségét, de épen ez az oka, hogy mindennap tiranizálja. Az én grófném, midőn a gyermekei itt vagynak, a szeme elől egy szempillantásig se bocsát el, hogy valamelyik különösen ne szóljon velem. Ha férjfi beszél velem nyájasan, mindjárt attól félt, hogy férjhez megyek; ha pedig asszony, attól, hogy máshoz csal el tőle. Most legközelebb egy olyan ifju papja van és hasonló ifju tisztje ő excellentiájának itt az udvarban (minthogy udvari papot szokott mindenkor tartani), hogy

én magam tüzre méltónak itélném magamat, ha még szemet is vetnék reájok szerelemre czélező indulatból. . . . Ők engem tisztelnek mint mások is, mivel úgy látszik, hogy én belsőbb vagyok ő excellentiájánál mint a tulajdon gyermekei is; de már mi móddal kell nékem magamra vigyáznom, hogy se a grófnának gyötrő gyanuját ne neveljem, se pedig gyengeségét fel ne fedezzem, mely oka tartózkodásomnak, se pedig másokat ne sértsek vagy okot ne adjak arra, hogy fántázának s kevélynek tartassam, már azt csak az Isten tudja, mivel tollam elégtelen a lefestésére. Mindezekből az igazság csak az, hogy bezzeg engem is lekaczaghatna most a szabadon járó hitvány farkas mint a városi kövér kutyát, mikor meglátta a nyakán a láncznak a helyét; mivel én is pompáson és gazdagon élek, fényes hintóban járok, az erdélyi legnagyobb személyekkel van erőltetett társaságom és azok között a leghiresebb úgy tart mint legbelsőbb titoknokját; de mit érek mindezekkel, holott akaratom csak annyira se terjed ki, hogy egy szives mosolygást tegyek, mégis e mellett csak azt se lehet kimutatnom, hogy szerencsétlen sorsomat érzem, hanem a legvidámabb ábrázatot kell formálnom még akkor is, mikor szívemet darabokra szagatják a fájdalemak. . . . Ezekből már megítélheti kedves barátom! mi annak az oka, hogy minden volt kedves levelezőimtól bucsut vettem; azt is elgondolhatja, mely igen kevés módomból volt abban, hogy barátomnak szives kérését az Anacreon darabjainak megszerzésében teljesíthessem. Mindazáltal eddig csakugyan jobban szorgalmatoskodtam volna eránta, de mivel egész nyáron mindég készültünk, hogy Vásárhely felé fogunk utazni Abafájára, tehát azzal a reménységgel voltam, hogy magam személyesen meglátogatom Aranka urat és akkor elkérem tőle; de ez a készülletbe maradt; minthogy pedig mind a nyarat, mind a telet egy falusi jószágban töltjük, abban se volt módomból, hogy valamely bizonyos alkalmatossággal levelet küldjek hozzá, már pedig postán irtam, de talám nem vette vagy eltévedt, mivel semmi válaszáat nem vehettem. Ezeket így értvén kedves barátom, szánjon engem inkább mint megveessen; mivel az üldözö sors, mely ifju-

ságomban kegyetlenné vált irántam, már látom, hogy csak a halál által engesztelődik meg.— Ezek után éljen szerencsésen k. barátom! érezze az életnek édességét! a mely reám nézve nem egyéb keserüségnél és légyen jó emlékezettel az iránt, a ki utolsó pihenésig meg nem szün lenni kedves barátomnak Egeres, 13. febr. egyenes szívü barátja.

MOLNÁR BORBÁRA.

III.

Molnár Borbála Édeshez.

Kedves barátom!

Szívemből köszönöm, hogy a barátság-
nak kedves emlékezetét akkor is felébreszti
szívemben, mikor már az alig is tud valami
édeset érezni. Bár csak ha már nékem olyan
rövid levelet irt (mely tudni vágyódó kíván-
ságomnak század részét sem elégítette ki),
a levélhozó által szóval tudósított volna álla-
potjáról; de attól sok tudakozásom által is
csak annyit tudhattam meg, mint leveléből,
t. i. semmit. — — Én tehát jobb lések, mi-
vel azon hajdani barátság jussán, mely sze-
rént az én Édesem szomorú sorsomból annyi
részt vett, hogy az által szive csaknem egé-
szen keserü érzéssé vált, bátorkodom álla-
potomról bővebben írni; azt sugván szívem,
hogy a szives barátság osztálya még a ke-
serüben is édes. Mert azt barátom is jól
tudja, hogy az én állapotom külső tekintetre
nézve igen fényes; de hajlandóságimmal
mennyre egyezik? arról csak egyedül szívem
tehet bizonyosságot. A grófném olyan jó hozzám,
hogy a közönséges anyáknak épen semmit
nem enged az erántam való szeretetben; de
ugyanaz a szeretet az, a mely életemet
sokszor szintén az unalomig megterheli.
Ugyanis a még kevéssé terhel, hogy ezen
hatvannégy esztendő betöltött öregnek szí-
vem megerőltetésével és tulajdon hajlandó-
ságának tökéletes megtagadásával mindenben
kedvét keresni, mivel azt a szeretet türhe-
tővé teszi; ámbár tapasztalhatóképen érzem,
hogy életemet nagyon meg fogom ez által
rövidíteni; mert igazán szólva az én életem
nem egyéb egy arany lánczokkal s fényes
bilincsekkel megterhelt rabságnál. Ugyanis
én, a ki természettel vonattatom az együgyü

természet ártatlan gyönyörűségeivel való szabados élésre, attól örökre el vagyok zártatva és a mi leginkább izgatja szívemet, itt, a hol a magát kedveltető természetnek közepette lakunk, még csak az a gyönyörűségem se lehet, hogy annak mosolygó kellemességét az ablakból nézhetném. Reggel tíz óráig a grófném ágya előtt ülök, a ki olyankor az ágyában ülve szokott olvasgatni, én pedig azt hallgatom. Azután egy asztalka mellé ülünk, ablak, ajtó szorgalmasan bezárva, hogy a külső áér bé ne férjen, ott vagy olyan könyveket olvasunk, melyen ugyan meg kell az embernek magát erőltetni, hogy el ne aludjon; vagy pedig beszélgetünk, sóhajtok a világ veszttségén; kerüljük a társaságot, hogy magunkat bé ne fertéztessük; bosszankodunk, hogy mások a mi életünk módját helyben nem hagyják; kárhoztatunk mindent, a ki úgy nem gondolkozik mint mi; epedünk a módinak sokféle változásin. Egy szóval utáljuk az egész emberi nemzetet; mert szüntelen keressük a tökéletes szentet, hogy azt még harmadiknak vegyük társaságunkba; de nem találjuk. Azt semminek se tartjuk, ha az emberekkel úgy bánunk, mint ha nem emberek volnának; de ha az imádkozás óráit elmulatnánk, akkor nem jönne álom a szemünkre. Én pedig az ily körülállások közt mit tudok egyebet csinálni, hanem hallgatok; mert ezeket helybenhagyni lelkem esmérési ellen volna; ellene mondani pedig — mi kellek egyéb kárhoztatásomra? Kedves barátom ilyen az én életem; de még század részét sem irtam le; mindazáltal ne képzelje, hogy ezt panaszkepen írnám; mivel már én úgy hozzá szoktam mindenhez, hogy talám nem történhetne rajtam olyan, a mi nagyon felbátoritana; sőt a mostani tapasztalásom tanít megismereni, hogy a henye élet nem nyugalom. De még e mellett azt is, hogy nincsen olyan nehézség, a mit a szeretet elviselhetővé nem téssen. Ha az én grófném e mellett a csudálatossága mellett erántam való sok jóságával szeretetére nem kötelezne, aligha viselhetném zugolódás nélkül pompás, fényes sorsomat, így pedig, míg a grófném él, talám semmi nem vehetne rá, hogy megváltoztassam. Vagynak ugyan (a mi leginkább próbára teszi békességés türesemet) nekem

igen hatalmas ellenségeim is, a kik alattomban mindent elkövetnek a végre, hogy az én (ő előttök igen nagy nak látszó) szerencsém meg-nimázzák; látszik is néha nem kevés foganatja igyekezeteknek mivel a grófném (mint minden nagy rendü dámák) felette hajlandó a hamar hitelre és a gyanura; de midőn a szinte kézzel fogható igazságot eleibe terjesztem, kén-telen meggyőződni ártatlanságom felől; sőt sokszor kikél mellettem és szintén a bálványozásig szeretett kisebbik leányát is a fel-indulásig megdorgálja érettem. Kedves barátom! mit gondol felőlem, mikor ezeket olvassa? talám azt, hogy én egy oly nyughatatlan asszony vagyok, kit a legnagyobb szerencse se tud sorsommal megelégedetté tenni. Ne gondolja kedves barátom! mivel én ezeket oly hideg vérrel írom, mintha érezni se tudnék. Vagy talám azt, hogy én egy igen háládatlan teremtés vagyok, midőn egy olyan jóltevőmnek (kihez hasonló még a két hazában nem találtatott) gyarló hibáit világ eleibe terjesztem. Ezt se gondolja kedves barátom! sőt higye el, hogy én nem hogy valaki előtt sorsomról panasználék; de még azok előtt is, a kik körülállásimat akaratom ellen tudják, mindenkor teljes erőmből kívánom menteni grófném gyengeségét. — Hanem úgy tetszik, semmi képtelenséget nem cselekszem vele, midőn azzal, a kivel szívemet már régen megosztottam, körülállásimat is bátorodom közleni, melylyel azt bizonyítom, hogy kíván lenni mind holtig kedves barátomnak Egeres 2. junij 1800 szives barátja

MOLNÁR BORBÁRA.

Oldaljegyzet (2-ik lap.)

Isten kegyelméből már eltölt a szép május; de még nem volt időnk a kertbe kimenni, mivel vagy szél fu vagy meleg van vagy fellezlik.

GYERŐFI BORBÁRAHOZ INTÉZETT LEVELEK.

IX.

Édes hugom asszony!

Kegyelmed levelét becsülettel vettem, melyhül örömmel értettem, hogy Isten Kegyelmedet fu magzattal megáldotta, Isten a

Kegyelmed öröme nevelje, engedje Isten, hogy lehessen édes idvezült atyja nyomdokának követője. Én magam elmentem volna a keresztlőre, de minthogy az idő késő már, keddre el nem érkezhetem, hanem Kegyelmedet kérem, az én és feleségem képünkben Kegyelmed állítson mást, a ki képünkben a keresztlőn jelen lehessen. Ezzel éltesse Isten Kegyelmedet. Bonczidae, die 22 Augusti 1699.

Kegyelmed szolgáló atyjafia

Gr. BÁNFFI GYÖRGY m.p.

Külczim: Méltóságos gróf Gyerőfi Borbára asszonynak, kedves hugom asszonynak ő Kegyelmének adassék.

(Eredetije a gr. Kornis levéltárban.)

X.

Kedves hugom asszony!

Kegyelmedet kérem a Kegyelmed csesztvei halászeit Kegyelmed küldje be, hadd halászsának itt egy kevésbé számomra, kit is Kegyelmedtől kedvesen vészek. Éltesse Isten Kegyelmedet. Fejérvár, die 10 Septembris 1699.

Kegyelmed szolgáló atyjafia

Gr. BÁNFFI GYÖRGY m.p.

Külczim: Méltóságos gróf Gyerőfi Borbára kedves hugom asszonynak ő Kegyelmének adassék.

(Eredetije a gr. Kornis levéltárban.)

XI.

Méltóságos grófné,

kedves hugom asszony!

A mely fejr lovát gróf Apor István Uram idvezült Gyulafi Uramnak adott volt, mely most is Kegyelmed kezénél vagyon, im becsülettel szolgálmat küldöttem Kegyelmedhez, hogy azon lovat megnézzze, és ha valami hiba benne nincsen, Kegyelmedet kérem, küldje által Bervére, és én vagy az árát Kegyelmednek megadom vagy penig egy ménlovat adok érte. Ezzel Isten oltalmában ajánlom Kegyelmedet. Dalyae, die 10 Octobris 1699.

Kegyelmednek szolgáló atyjafia

Gr. BÁNFFY m.p.

Külczim: Méltóságos grófné Gyerőfi Borbára asszonynak, kedves hugom asszonynak ő Kegyelmének adassék.

(Eredetije a gr. Kornis levéltárban.)

XII.

Édes asszonyom néném!

Gyekéből 2-da Martij irt Kegyelmed levelét atyafi szeretettel vettem; most mi az Kegyelmed kívánságát illeti az asszonyember iránt, minthogy eleitül fogva Kegyelmednek hozzám való nagy atyafi szeret(et)it megismertem, bizony nemhogy azon asszonyembert nem küldeném Kegyelmedhez, ha lehetne, de sőt magam is készülnék Kegyelmednek szolgálni minden tisztességes dolgokban, ha mikben tudhatnék. De öcsém Rhédei Lászlóné asszonyom is Husvét tájban akarván megbetegedni, még régen szólott ő Kegyelme nékem azon asszonyember iránt; azért most Kegyelmednek egész választ nem irhatok, mindazáltal minthogy Kegyelmed azt írja, hogy Kegyelmednek ezen hónapnak az fogytán kellenék, talám Kegyelmednek is szolgálhat; Kegyelmed levelét inclusive mentest elküldöttem öcsém asszonynak Rhédeiné asszonynak. Megirtam ő Kegyelmének, hogy sietve tudósítson, hogyha ő Kegyelmének Husvét tájban kívántatik, Kegyelmedhez elküldem azon asszonyembert, és Isten Kegyelmedet megszabadítván terhetül, onnét ő Kegyelme is elvitetheti; mihelyt válaszom jön öcsém asszonytól, azonnal Kegyelmedet mentest tudósítom. Egyéb dolgokban is édes asszonyom néném, valamiben tudhatok Kegyelmednek szolgálni, bizony nyereségem(nek) tartom, kérem is Kegyelmedet, Kegyelmed nékem egyéb dolgokban is parancsoljon. Ezzel ajánlom Isten oltalmában Kegyelmedet, maradok

Kegyelmednek

Hosszuzalva, 9 Martij 1713.

szeretettel szolgáló atyjafia, öcsöce

THOROCZKAI KATA m.p.

P. S. Az urnak sógor uramnak ajánlom nagy becsülettel való szolgálatomat, Istentől jó egészséget és hosszú életet kívánok.

Külczim: Méltóságos ur Kornis István Uram kedves házastársának, Tekintetes Nagyságos Gyerőfi Borbála asszonynak, nékem kedves édes asszonyom nénémnek ő Kegyelmének szeretettel.

Gyeke.

(Eredetije a gr. Kornis levéltárban.)

B. WESSELÉNYI MIKLÓS

HÜTLENSÉGI BŰNPERE.

Közi: Jakab Elek.

MÁSODIK FEJEZET.

FELPERSI OKLEVELEK.

(Folytatás.)

FF.

Napló, Pest, febr. 25. 1837. — Megirtam XIX-ik számú levelem utolsó részét, a szathmári gyűlést. Kölcsey munkáiban eddig az értelem hidegen fénylő világát mindig karöltve láttam a sziv tüzével, és innen van, hogy az ő beszédei, kivált ha magától halljuk s az a sirontuli hang kesergő lágyságával átjárja keblünk legrejtettebb redőit, oly kimondhatatlanul hatnak. A felírás, melyet irt az ifjak ügyében, már nem kidolgozott. Ugy látszik nekem ép azért, mivel a tárgy maga annyira a szivhez szól, Kölcsey hideg okoknál akart maradni, mert az igazságot itt annyira érezte, miszerint vágyott kikerülni azon ellenvetést, hogy az ész s értelmet a szivnek felingerlett hevével megvesztegeti. A munka remek; nem volt felírás, mely a dolgot ennyire tisztába tette volna; én neki mégis a Kölcsey szivé melegéből egy kissé nagyobb adatot (*igy*) kívánnék.

Wesselényi tehát elhatározá magát, ha követté választatnék, azt el nem fogadni, de okul nemcsak betegségét adni, hanem praefereenter a közjó tekintetét. Ugy látszik, elfogadja e szempontokat. Követté választatni oly szép dolog, minélfogva lehetetlen testi fájdalomainkkal egyetemben azt és hogy emberek vagyunk, néhány percze nem felejtteni és csak azon erkölcsi nézeteket vizsgálni, miket a „polgár“ szó parancsol. Így volt Wesselényi s így vizsgálva meggyőződött, hogy a hon java parancsolja *most* a követtséget el nem fogadni.

A politicának vannak titkai, miket mindenki lát, de vannak órái, melyekben mégis azokat megnevezni veszélyes. Hogy miként

és miért parancsolja ezen lemondást (a resignatiók legnehezbikét) a hon java? erről eljő majd a számadásnak ideje, most fejtegetni káros volna. Ily locus communis mögé bujva kikerülhető minden, a mi elvet compromittálna vagy a nemzet gyengeségét könnyelműleg elárulva, az erdélyi Gesslernek előre győzelmet s diadalt hirdetett. Dél tájban elvitte tőlem, a mit tegnapi tanácskozásunkban felolvastam, s ma Kovács Lajost expedálja Erdélybe hasonló értelembe utasítással, hogy személyesen szóljon Dózsa Elekkel s kiket még Wesselényi maga kijelelend; mert egy irott sor rossz kézbe jutva, egész cselszövényi gyár gépelyévé lehetne.

A kisededóvó intézeteket terjesztő egyesület választmánya megbizásából Fáy András, Szentkirályi Móricz, Simon Florent és én (5-ik tagtársunk Fuchs Keresztély el nem jött) összeültünk, vázlatot készítendők azon röpke iratnak, mely népszerűleg irva, a közönséget ezen intézetekről felvilágosítaná s annálfogva részvétre gerjesztené.

Simon Florent felolvasta Manzónak „Aufruf“-ját. Ez a Manzó akkoriban igazgatója volt a Buda-Vizivárosi kiseded gyámintézetnek, melyet a lelkes gr. Brunsvich Théréz teremtett. A Manzó név ugy rémlik előttem, mintha némi politicalai jelenetekkel volna öszveköttve; leginkább ilyesmiről s valami üldöztetésről rezeg egy homályos kép emlékezetemben. Simon mondotta is, hogy később Manzó egy német politicalai hirlapot szerkezett s utóbb mint menekvő élt Franciaországban. Ezen „Aufruf“-jának célja minden városnegyedben kisededóvó intézetet állítani, melybe az azon negyedbeliek (alkalmas koru) gyermekeiket ingyen egész éven át s egész

napokra beküldhessék. Évenkénti költségeit mintegy 1000 pfrtra teszi (150 gyermekhez alkalmazva) és ezen summát aláírás útján szabad ajánlatból szeretné begyűjteni. T. i. egy lajstrom fog szétküldetni 3000 sorszámmal, megjegyezve, egy szám egy ezüst huszas; kiki annyit ír alá, a mennyit akar s így létesül közérővel egy intézet, melyre tehát a közönségnek van joga felügyelni. Ezen cél nem sikerült, okát nem tudom. Theréz grófné nagyon különös jelenet nemében. Őt én személyesen nem ismerem, csak szép nemes tetteiből, úgy látszik, sok bizarság van benne s hasonlít Jupiter temploma omladékihoz, mely omladék bár, de minden omladék darabban egy egész mestermű. Én csak azért tudtam kevésbé megbarátkozni az ő intézvényével, hogy a nemzetiség tekintetét egészen kirekesztette. Pedig a mint boldognak hiszem Amerika szövetséges státusait, hogy a törvény egységéből eredő érdekek egységében elég kapcsolatot találnak heterogen unitásokat is egy szép egészbe kapcsolni, úgy élek, halok e hitben, hogy nyelv nélkül nem lesz a magyarnak nemzetisége, nemzetiség nélkül pedig nemcsak hogy magyar, de még nemzet sem lehetne.

Szentkirályi is olvasott fel némi gondolat-jegyzékeket. Jóknak találtam azokat, de tulmentek a körön, melyben dolgoznunk kell, philosophiai problémákra is terjeszkedvén. A népnek s (mit jól meg kellene jegyezni) a magyarországi földműves, napszámos, kézműves népnek irunk; s ez észlelt problémák fejtegetésében nem nagyon fogna épülni; s azt legfeljebb azért találná bölcsnek, mert nem értette; neki a mindennapi életnek szembeötlő körülményei kellene, tükörben mutatva s toldva jó magyarázattal; ily empiriai fogásnak engedő a szobatudósság felett ásitana.

Hisz egy tétel felett már mi négyen magunkban is disputáltunk. Szentkirályi ezeket állítá: Praejudicium saeculorum; hogy az ember rosznak születik. Nem áll, az ember csak kisebb vagy nagyobb erővel születik és ezt jóra vagy roszra körülmény fejti ki. Itt már szóba jött, hogy bezzeg feltámadnának e thesis ellen a keresztény — *) sat.

*) Egy szó helye üres a fiskusi másolatban is.

kik a napkeleti bölcseneknek a világ physicalis erkölcsi eredetéről írott philosophemáit revelált hitágazattá tették, mivel gazdagon élnek e mellett. Fáy még azt is mondotta, hogy az ember inkább rosznak születik, mert hiszen természeti állapotjában minden rosz, még a derék buzaföld is gyomot terem, ha magára hagyatják. Boldog Isten! az ember e két planeta lakósa közötti superioritásánál fogva vagy Mózes mythológiája következtében magát a mindenség urának, sőt céljának tekintti gyarló büszkeségében; és innen erkölcsi jónak vagy rosznak bélyegezi a dolgokat, a mint ő reája nézve jók vagy roszak. Pedig ki merné megmondani, a föld nem felel-e meg a mindenség iránti viszonyainak éppen úgy, ha gyomot terem, mintha gazdag kalásztenger ing a szellőben felette. A nagy természet nem tekinti céljának az embert művei sokaságában, hanem a mint egy részét az összehangító szereknek; s e tekintetben maga a büszke ember is alkalmasint csak úgy s oly arányban áll, mint az, a mit gyomnak nevez s az önmagára nézve használhatlanság, s így a relativ rosz ideáját fejezvé ki e szóval, csak éppen oly joggal nevezi, mint a posványos tóban kurortyoló békák tarthatják rosznak vagy haszontalannak a dús kalászu földeket vagy szőlőgerezdes halmokat. De hiszen az ember társaságon kívül képelve, egy azon álomteremtmények közül, mik csak a költő agyában léteznek. Ő reája nézve társaságon kívüli vagyis absolutus jó avagy rosz nem is létezhet, s társaságon kívül még a legtisztább erkölcsi képzetek is semmit jelentő chimaerák; mert hogy az erények kegyes alkalmazásával ne vesztegessen időmet, maga az összes erkölcsiség alapszabálya amaz isteni „szeresd felebarátodat, mint önmagadat,” nem válik-e haszontalan szószátyársággá oly emberre nézve, ki társaságon kívül élne? S minden, a mit jónak, nagynak, nemesnek, erénynek, erkölcsnek nevezünk, nem vesztí-e el értelmét imígy képelve? Valóban csak az jó s csak az rosz, mit a társasági viszonyok tettek illyenné. Az ember tehát a természettől jóvá avagy roszszá nem alkottathatik. Ha tudunk embert társaságon kívül képzelni, minden bizonynyal elhiszszük, hogy arra nézve az önfenntartás ösztöne a

természettől vezérül nyert csillagzat; ily állapotban tehát minden, a mi ennek megfelelő, rosznak nem nevezethetik. Elvenni a gyümölcsöt erővel is, hogy éhségét csillapítsa, megölni a barlangnak gyengébb lakosát, hogy ott hideg s eső ellen menedéket találjon, nem rosz, sőt jó, mert az önfenntartási ösztönben nyilatkozó természeti parancs teljesíttetik. De máskép van a társaságban. Itt oly viszonyok szövetkeznek, melyek vétekké bélyegzik, mi amott kötelesség volna. Itt születik a tulajdon eszméje s minden, a mi ebből következik; itt támad a jog képzelete, mely az erőszak s ököl törvénye helyébe lép s ezek szerint még az önfenntartási ösztönt, is a legtermészetesebbet mindenek között, csak addig szabad követni, míg a társaság teremtette tulajdon és jog képzetivel ütközésbe nem jó. A jó vagy rosz képzetét tehát ekként véve, világos, hogy az ember természettől sem jó, sem rosz, hanem=0. Mely mégis vagy semmi marad, vagy 10-essé, vagy 100-assá, 1000-essé alakulhat, a mint több vagy kevesebb számok csatlakoznak mellé, s csak ezek a számok teszik őt vagy jóvá vagy rosszszá.

De messze tévedtem, vissza tehát. Én megbízásuk szerint a kisdedóvó intézetekről repke iratot ilyforma terv értelmében kívántam készíteni:

Legelsőben is vezér-alapul venni, hogy népszerű irat leend, következőleg a nép fogalmihoz alkalmazottnak kell lenni s azért távol valami iskolai rendszertől, de mégis oly renddel, mint józan természetes észben a gondolatok logikai sorban következnek.

1-ső lenne tehát: minő veszedelmeknek vannak különösen a földmives, napszámos és kézi munkás néposztályoknál a gyermekek legelső éveiben kitéve? Ezen leírásnak különösen a magyar nép szokásaihoz, életmódjához s polgári állásához képest kellene leírnia. És pedig a) minők a veszélyek testileg, b) minők lelkileg. Az elsőre nézve minők a veszélyek a házi foglalatosságban forgó anyák otthon létében, minők, ha nap-hosszában távol vannak s gyermekeiket vagy egészen magokra hagyva szobába zárják vagy egy-két évvel idősebb gyermekeik gondviselésére bízzák vagy utcán, udvaron szabadon

hagyják. Itt meg kellene említeni a polgárok tulajdonára, életére nézve is fennforgó veszélyeket, miket magokra hagyott 3—7 éves gyermekek okozhatnak. A lelki veszélyek leírásánál nem kell felejtetni, hogy a példa legerősebb rugó az életben; ez szül jó vagy rosz vonzalmakat a keblekben, miként az utánczás ösztöne legkorábban fejledez a gyermeknél s erre hatását nemcsak emberek, de egyéb természeti dolgok is gyakorolják. Nem kell felejtetni alsóbb néposztályaink uralkodó vétkeit, a tunyaság, iszákosság, káromlás példáját, miket ha saját szülőikben tapasztalnak, a hatás legkárosabb. És népszerűleg elő kell adni, miként az első gyermekkor benyomásai hatalmas befolyást gyakorolnak az egész életre s ezt a mindennapi életből vett tapasztalásokkal szükség világosítani.

2-or. Mi történt eddig hazánkban ezen veszélyek elhárítására a szegényekre nézve? Felelet: falusi iskolák állítottak. Ez a célnak meg nem felel; mert 1-ször a 2—7 éves gyermek iskolába még nem küldetik; 2-or 7 éven túl már nem küldetik, liba pásztorság, atyjának enni viszen a mezőre, kisebb testvéreinek gondviselésére otthon elzáratik sat. 3-or. Ha küldetnek is iskolába, falusi iskoláink a célnak meg nem felelnek.

3-or. Szükség tehát más módokról gondoskodni. Legjobb találmány a kisdedóvó intézet. Mi ez? Különbőség a nevelés és gyermekóvás között. Mennyiben foglalatoskodik ez az elsővel, mennyiben a másodikkal smiképp hátrítja el a testi, miként a lelki veszedelmeket?

4-er. Egyesületünk e végre alakult. Mi annak célja? s minők eszközei? Mily uton kívánja eszközeivel a célt elérni?

5-ör. Minő következtetéseket lehet várni a kisdedóvó egyesületből józan számolás szerint? Minő következtetést szültek ezen intézetek ott, a hol már léteznek? Mennyire lehet hazánk helyzetét, népünk állapotját tekintve, hasonlókat várni minálunk?

6-or. Lelkes fölszólítás a részvételre. A részvét pedig kétféle: 1-ször pénzbeli adakozás, 2-or példa, mely indolensebb szülőket reá bírja, hogy a hol már ily intézet létezik, attól ne idegenkedjenek.

Ennyiből kellene állani a röpke iratnak véleményem szerint. Megbízott társaim elfo-

gadták véleményemet s a kidolgozást Szentkirályira bíztuk, minthogy ő saját dolgozatai szerint is legtöbb előkészülettel bír e tárgyban.

Haza jövet bementem a játékszinbe s Raymondnak Verschwenderjét 1-ször életemben végig néztem; fejteisei erkölcsi irányzatnak s a házi élet ismereteiből s az indulatok következményinek helyes felszámításából mértívék.

Pest, február 26. vasárnap 1837. Zrinyi, Franz 1. (sic) és Nádor gőzhajók a budai kikötőbéli téli szállásukról kiszállottak s 3-ad nap óta a pesti parton kikötvék indulásra. Gyönyörű látvány e 3 gőzöny együtt, mint hasítja hatalmas gépelyeivel a szőke Dunát, mint lebegnek a szélben színes lobogói; de magyar lobogó csak a kormánynál, az árbozon austriai! Szegény Fulton! miért nem adta meg a gondviselés neked az örömet látni, mivé fejlett kurta 30 év alatt isteni találmányod, melynek első próbatételeinél guny marczangolta életedet s megvetés és ostoba szánakozás kísérte roppant merényeidet! Ha van élet amott a siron túl s ha van igazság azon életben, lehetetlen, hogy néked érdem-jutalmul meg ne adassék egy pillanatot vetni a leélt földi élet kis ösvényire s látni, mi új alakba öntötte te a világot, hol a töredékeny edényben oly roppant óriási erő lakik, látni, mint hódítottad te meg azon elementumot, hol Byron zsenijének nagyszerű rajza szerint 10,000 hajó-had nyomot nem hagyva hömpölyög.

Szeretek ábrándozva nézni a jövődöbe s képzelni, minő lehet Pest, minő Dunánk, ha megnyílnak a Vaskapu szirtgátjai és szabadság viritand a torkolatnál, ha a Rajna-Dunai csatorna Európa keleti kereskedését erre útasítandja, minő lesz Buda-Pest, minő Dunánk 100—200 év múlva a te gondolatod következtetésében derék Fulton Tamás!!! Béke porodnak, áldás emlékezetedre s örök dicsőség!!!

Olvastam az Allgemeine Zeitung 50-ik számát de dato 19-a febr. Lord John Russel az irlandi municipalis javításról indítványt aristocratice támogató beszédében, Fox szavaival élve, az ugynevezett aristocratákról szólva azt mondja: „Ha Irland (nálunk a

nép) számára engedélyek követelgetnek s adatnak, t. i. jogegyenlőség, ezzel nem mindenki lesz megelégedve; nem az aristocratia, mert e tiszteletre méltó szóval visszaélni nem akar, hanem ama nyomorult monopolizált kisebb szám (erbärmliche monopolizierende Minorität) azzal nem lesz megelégedve.“ Tout comme chez nous. De hiszen ez a nyomorult monopolizáló minoritás mindenhol egyforma alakzatu. Ennek a minoritásnak nálunk erős fegyvere a systema. Javítsuk, úgy mond, (mert a javítás szükségét tagadni már még sem meri) de javítsuk rendszeresen azaz soha sem. Vigyázzunk: Befreyung vom Mechanismus des Systems ist Fortschritt mond Guczkow. 1836-ban a francia departementekben 87 takarékpénztár (Spar-Cassen) szaporodott. E pénztárak összesen 200-ra mennek az egész országban, melyekben 90 millió frank van letéve, $\frac{1}{10}$ része az ország egy évi jövedelmének. Több mint fele Párisé.

Börne halála. — Börne meghalt Párisban, temetése 15. február volt.

Február 26 a Dunaparton sétáltam, két közönséges falusi ember (parasztnek nevezi az erbärmliche monopolizierende Minorität, úgy a mint őket a katona nevezi, mert ezé az ország és hatalom) két földműves — mondom — jött felém egymással beszélgetve s jött a gőzhajótól, mely kikötve állott partunknál; beszélgetésökből csak ily töredéket hallottam: Boldog Isten! mit nem gondolkodik az emberek már most komám uram. Olyan taplót is csinálnak, melyhez sem kova, sem aczél nem kell, csak a körmén huzza meg az ember, lángot vet. Aztán csudálkoznak az emberek, honnan van az a sok tűz? hiszen az ilyen taplóval bizony kényégre gyujtogathat a ros ember. Hogy a fene ette volna meg az okosságát, nincs a szegény ember miatta bátorságban!!! Mit mond a nép a culturáról!

Vieuxtemps. Estve Vieuxtemps virtuus hegedüs concertjét hallgattam. Vieuxtemps 16 éves lehet s valóban mester, gyönyörű édes hangokat csal ki hegedüjéből. Játszott zongora kísérettel variatiókat is magyar témára. Eignes für Pest componirt — mint a programm mondotta. — Gyermekek

koromban francziául tanulván, midőn mestermester stíl gyakorlatimat vizsgálná, gyakran így megjegyzést tőn: „bien! fort bien, mais ce n'est pas francais.“

A Vieuxtemps magyarjaival én voltam így: bien, bien, fort bien, mais ce n'est pas Hongrois.

Február 27—28, márczius 1—2. Ropant hazafi gondok foglalták el 4 nap óta szívemet, lelkemet. A szegény ifjak ítélete február 27-én lőn kihirdetve. A királyi tábla Lovassy Laczit 10 esztendei tömlőczre ítélte. Szegény atya, majd megrepedt a szívem, hogy vigasztalást nem nyujthattam néked! Látni, mint küzd melledben az atyai gyöngédség a polgári erővel, borzasztó látvány volt. Leirtam észrevételeimet e lágrynál. Talán ha többé nem leszek, e magamnak írott sorok valamely hű kezekbe vetődnek s látni fogja majd a boldogabb időkor, mi körülmények közt éltünk mi, kik elsők valánk a küzdésben, hogy törvényes uton kaput nyissunk megbékélni százados vétkeinket s megadni a népnek, mit százados igazságtalanság tőle elragadott.

GG.

Napló, mart 6. 1837.

Kuthy Lajos és Lukács Lajos jurátusok meglátogattak s véleményemet kérdeve előadták, hogy az ügyvédi censura tőlök megtagadtatott. Kuthy Lajosnak okul azt adá a personalis (Somsich Pongrácz), hogy decretumot kapott mindazokat, kik a pozsonyi ifjak casinojában részt vettek, ügyvédi censurára nem ereszteni; tévedésből ugyan már néhányan aligha át nem csusztak, de a diplomájokat ezek sem fogják kikapni; azonban javasolta, folyamodjék ő felségéhez, folyamodását ő is secundálni fogja s bizonyos sikerről nyujt reménységet. Lukács azonban hiába emlegette, hogy ő a casinonak tagja sem volt, vele szóba sem akart állani a personalis, mihelyt nevét megtudta. Ez a Lukács az, a ki szegény Lovassyak perében letett hite szerint igazságot vallott arról, hogy Gombos kir. fiscalis által miként kerítettetek jó tanunak. Borzasztó dolog! Ő vallani tartozott, mert eskető parancs mellett hallgattatott ki s most azért üldözik,

hogy hamisan nem esküdött, hogy az igazságot el nem titkolta.

Általában a kormány irányzata világos. El akarja minden utakon nyomni az ifjuságban mutatkozó törvényes haladási szellemet s most ily borzasztó utat is használ, hogy a kik egész ifjuságokat az ügyvédi pályára készülgetve töltötték el, céljoktól elzárattassanak s úgy szólván élelmektől megfosztassanak. Félek, nagyon félek, sok szegény ifjakra nagy hatással lesz a rettegetésnek ezen új neme.

Kérdék tőlem, mit tanácsolok? folyamodjanak-e vagy nem? E dologban sokat határoz individualitás, sokat körülmények; lehetnek, kiknek egész életök boldogsága tönkre van téve, ha el nem érhetik azt, hogy ügyvéddé legyenek s talán hozzátartozandóknak boldogságra is. Ily tekinteteket a polgáriság érzetének feláldozni heroismus, a heroismus pedig olyan valami, a mit kiki csak ön kebléből merithet, mások tanácsából nem. Én tehát heroismust soha sem fogok senkinek tanácsolni, csak azért sem, mert a rossz kimenetel minden következményei s egy tén nem is innen eredő egész életi elégedetlenség szemrehányásai a tanácsadóra hárulhatnak s jó embernek igen fáj vádoltatni, hogy egy ember szerencsétlenségének oka volt. Én tehát nem mondám, hogy ne folyamodjanak, annyival kevésbé, mert nem hiszem, hogy egy-két ifjunak oly lépése, miszerént kegyelemtől kéri azt, mit törvény s igazság szerint tőle megvonni nem lehetne, a nemzet jogát, kivált ha a törvényhatóságok megteszik, a mivel tartoznak, nem igen sértheti. Csak annyit mondék tehát, hogy én az én individualitásom szerint éhen vesznék bár, soha sem koldulnám a kegyelemtől azt, a mihez jogom van. De senkinek sem veszem rossz néven, ha teszi.

Véleményem szerint a dolog itt is a megyék törvényszeres pártfogására szorult. Folyamodni kellene a megyéhez s a megyének kettőt volna tenni kötelessége. 1.) Felirni a sérelem orvoslásáért, mit annyival alaposabban tehet, mert diaeta alatt a censura nem egyes személyek üldözése céljából, hanem azon oknál fogva, hogy a diaeta alatt törvénykezési gyakorlatot az ifjak magoknak nem szerezhettek,